

TIJDELIJK ONTWERP VAN DE OPENBARE RUIJITE

HOE KAN **TIJDELIJK ONTWERP** NIEUW GEBRUIK VAN DE OPENBARE RUIJITE ACTIVEREN? DEZE VRAAG WAS DE AANLEIDING VOOR EEN DEBAT VAN HET **PLATFORM OPENBARE RUIJITE** (POR) OP 10 APRIL IN HET KASTEEL DE VANENBURG IN PUTTEN, TIJDENS DE WEEK VAN DE OPENBARE RUIJITE. **SPACE&MATTER**, **NL ARCHITECTS** EN **AAYU** WAREN UITGENODIGD EEN VISIE TE PRESENTEREN OVER HET ACTIVEREN VAN **BRAAKLIGGENDE TERREINEN**. IN OPDRACHT VAN POR GEEFT SPACE&MATTER EEN **TIJDELIJKE INVULLING** AAN EEN BRAAKLIGGEND TERREIN IN LEIDEN.

TIJDELIJKE GEBRUIK (TIEN JAAR) VAN DE VOORMALIGE SCHEEPSWERF CEUVEL VOLHARDING IN DE BUIKSLATERHAM IN AMSTERDAM-NOORD.

Persoonlijk heb ik altijd een fascinatie voor het experimentele karakter van tijdelijke invullingen gehad. Tegelijkertijd bleef ik ook sceptisch over de relevantie van deze architectonische invullingen.

De vraag van het Platform Openbare Ruimte gaf mij de mogelijkheid om deze tweestrijd te onderzoeken en mijn ervaringen te delen.

OMGAAN MET TIJD

Een tijdelijk ontwerp lijkt op een set-ontwerp voor een nog niet geschreven toneelstuk. Persoonlijk heb ik altijd een fascinatie gehad voor het experimentele karakter van tijdelijke ontwerpen. Tegelijkertijd ben ik ook sceptisch over de relevantie van deze lichte en vaak lichtzinnige vorm van architectuur. Wat is de waarde van tijdelijk gebruik, hoe kunnen we deze waarde maatstaven of verzilveren? In het ontwerpen van iets tijdelijks, moet een ontwerper omgaan met tijd als ontwerpfactor. Dit vormt een aanleiding om na te denken over veranderingen in tijd en het bespelen hiervan. Hoe lang is tijdelijkheid eigenlijk? Er zijn verschillende types van tijdelijkheid. Je hebt bijvoorbeeld een eendaags event, zoals de autovrije dag in Bogota, waar bewoners de snelweg als recreatieplek kunnen gebruiken. Of invullingen die een periode van drie maanden betreffen, zoals de invulling van het PS1 (een dependance van het MoMa in Queens, New York). De WABO hanteert sinds kort een termijn van tien jaar als tijdelijkheid (voorheen vijf jaar). Kortom, tijdelijkheid is een flexibel begrip. Iedere tijds-

spanne heeft een eigen karakter en daarmee een specifieke invloed op het ontwerp. De tijd kan daarom experimenteel als ontwerp-instrument worden ingezet.

GEEN INGREEP IS OOK EEN INGREEP

Architecten zijn vaak geneigd om iets toe te voegen. Persoonlijk ben ik gecharmeerd van de gedachte dat geen ingreep ook een ingreep is. Zoals de Lacul Vacaresti in Bucharest, ooit door Nicolae Ceausescu gepland als meer in Bucharest dat door een betonnen dijk van het maaiveld van de stad werd afgescheiden. Dit bassin is echter nooit gevuld met water. Nu, na vijftig jaar heeft de natuur het overgenomen en een fantastisch park voortgebracht. Als een eigenaar beslist met zijn braakliggend terrein niets te doen, kan deze keuze ook invloed hebben op het terrein en het gebruik. Publieke toegankelijkheid is in dit geval wel een voorwaarde.

DYNAMISCHE STEDENBOUW

De gevolgen van een ontwerp zijn vaak onvoorzien. Grote stedenbouwkundige plannen zijn zo complex, dat een ontwerper nooit het toekomstige gebruik kan plannen: het zijn vaak in beton gegoten visies. Omdat de maatschappij continu verandert en zo ook de behoefte van een stad, geloof ik in flexibiliteit en in dynamische stedenbouw. Je moet ruimte creëren en daarbij oneffenheden toestaan. Daarbinnen kan geëxperimenteerd worden. Braakliggende terreinen bieden deze ruimte voor experiment. Voor ontwerpers is dit de ruimte waar visies getest kunnen worden en zo nodig kunnen worden bijgesteld. >

SASCHA GLASL (1977) is mede oprichter en partner van het architectenbureau space&matter. Hij doceert ontwerp en onderzoek aan de universiteit in Aken (RWTH) waar hij ook studeerde. Daarnaast is hij bestuursvoorzitter van de vereniging De Ceuvel.

DRIE INTERVENTIES

'Hoe ontwerp in te zetten is als activator van de openbare ruimte?' Die vraag stond centraal in een door Het Platform Openbare Ruimte (POR) tijdens de Week van Openbare Ruimte op het landgoed De Vanenburg in Putten georganiseerd debat op 10 april jl. Er is sprake van een nieuw fenomeen: de veranderlijke openbare ruimte. Door een andere benadering kunnen ontwerpers braakliggende stadsruimtes weer deel uit laten maken van de (tijdelijke) openbare ruimte. POR heeft een programma geagendeerd gericht op de veranderlijke openbare ruimte en de rol daarin van het ontwerp. Met drie interventies wil POR lessen trekken uit de nieuwe condities van de nieuwe openbare ruimte. De drie interventies zullen plaatsvinden op:
26 juni op het Cruquiusterrein in Amsterdam
27 juni op een terrein Overtoomse Veld, Amsterdam
1 juli op het terrein van de Groennoordhallen in Leiden
www.arch-lokaal.nl

DE STAD VERBETEREN

Waarom überhaupt activeren? Hoe veel activiteit heeft een stad nodig? Steden moeten dynamisch en levendig zijn. Een stad moet verrassen en een podium zijn waar culturele uitwisseling tussen mensen plaatsvindt. Deze mensen zijn de spelers die de openbare ruimte als het perfecte podium benutten. Echter het bieden van dit podium blijkt vaak lastig. De wensen van de belanghebbenden zijn namelijk meestal verschillend. Bewoners willen vaak terreinen simpelweg gebruiken. Eigenaren willen dat de waarde van de grond en wellicht de bekendheid van het terrein vergroot wordt. Zij zijn echter ook vaak bang voor een te groot succes, dan is het immers onmogelijk om het terrein weer commercieel te ontwikkelen. Architecten wil experimenteren en de stad verbeteren.

DE CREATIE VAN WAARDE

Uiteindelijk gaat het bij iedereen wel om het creëren van waarde, alleen is deze waarde voor ieder een ander begrip. Hoe kan je deze waarde maatstaven? Je kan natuurlijk een grondtaxatie vóór en na de tijdelijke invulling uitvoeren. Hiermee kan de financiële waarde van het terrein bepaald worden. Maar hoe bepaal je de maatschappelijke waarde? Alle energie die in een tijdelijke invulling gestopt wordt, door ontwerpers, bewoners en belanghebbenden, kan vaak niet in financiële waarde worden uitgedrukt, ook al heeft deze inzet vaak een hogere financiële waarde van de grond (en omliggende terreinen) tot gevolg. Niet alle braakliggende terreinen zijn geschikt voor tijdelijke invullingen, maar een aantal terreinen, strategisch verdeeld over de stad en goed ingevuld, kan de culturele waarde van de stad zeker verhogen. Deze gaten moeten ook in het centrum van de stad blijven bestaan, ook tijdens 'gentrification' processen. Ze zijn voor de cultuur van een stad even belangrijk als culturele gebouwen zoals musea, bibliotheken en universiteiten.

VOORMALIGE SCHEEPSWERF CEUVEL

Wat laat tijdelijkheid achter? In januari 2012 schreef de gemeente Amsterdam een prijsvraag uit voor het tijdelijke gebruik (tien jaar) van de voormalige scheepswerf Ceuvel Volharding in de Buiksloterham. In samenwerking met Marjolein Smeele heeft space&matter een team van initiatiefnemers samengesteld voor het starten van een creatieve broedplaats op deze kavel.

De kavel is door de voormalige functie ernstig vervuild met zware metalen. Omdat de broedplaats een hoge duurzaamheidsambitie heeft, ontwikkelde Delva landsape architects een landschapsplan waarin specifieke planten de vervuilde grond zuiveren. Door de korte gebruiksduur en het lage budget waarvoor de kavel ingevuld moet worden, heeft space&matter een stedenbouwkundig concept ontwikkelt, waarbij mobiliteit en hergebruik centraal staan. Tweedehands woonboten worden duurzaam verbouwd, ge-upcycled tot werk-studio's en in de zuiverende tuin getakeld. Een kronkelende steiger vormt het looppad door de dichte begroeiing van de tuin en zorgt voor de ontsluiting van de studio-boten. Na tien jaar gebruik en opwaarderen worden de boten weer in het water getakeld en laat de ontwikkeling het terrein met schonere grond en een oase van groen achter. Met de Ceuvel willen wij laten zien, dat je strategieën kan ontwikkelen, die door de tijdelijkheid van tien jaar maatschappelijke waarde creëren, naast de gebruikelijke waardetoevoeging van identiteit, plek en grond.

CONCLUSIE

Ik zie tijdelijke invullingen altijd als onderdeel van een lange termijn ontwikkeling. Voor ons als ontwerpers bestaat de opgave een ontwerp te maken om mensen te activeren. Zou het ontwerp ook zonder procesbegeleiding als activator werken, zodat de openbare

GEEN INGREEP IS OOK EEN INGREEP. LACUL VACARESTI IN BUCHAREST, OOIET DOOR NICOLAE CEAUDESCU GEPLAND ALS MEER IN BUCHAREST DAT DOOR EEN BETONNEN DIJK VAN HET MAAVELD VAN DE STAD WERD AFGESCHIEDEN. DIT BASSIN IS ECHTER NOOIT GEVULD MET WATER.

ruimte door bewoners geclaimd en gebruikt kan worden? In het geval van de Ceuvel worden voor de eerste steen gelegd is al veel mensen geactiveerd, door het vroegtijdig betrekken van eindgebruikers en het vormen en onderhouden van een hechte community. Dit project laat zien dat een ontwerp wat op tijdelijkheid gebaseerd is een belangrijke rol kan spelen in het activeren van mensen en bewoners. Het team, het proces en de ondersteuning van de eigenaar van het land zijn natuurlijk essentieel. Noordwaarts en Bureau Broedplaatsen ondersteunen het project. Zij faciliteren het proces. Het ontwikkelen van het plan laten zij aan ons over. Braakliggende terreinen afsluiten en niet gebruiken is waardeloos. De kunst is commerciële en maatschappelijke interesse te combineren en op beide vlakken waarde te creëren. Het instrument is daarin zeker het ontwerp.